

DOI: 10.15407/kraieznavstvo2023.03-04.087

УДК 271.4(477.83)-722.53»19»

Микола Галів (м. Дрогобич)

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
член Національної спілки краєзнавців України
E-mail: halivm@yahoo.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7068-3124>

Діяльність священника о. Володимира Хиляка на Дрогобиччині (1892–1893): душпастирство, літературна творчість, вшанування пам'яті

Анотація. Мета статті – представити результати дослідження останнього періоду життя відомого українського письменника о. Володимира Хиляка (1843–1893), з'ясувати деталі його душпастирської, письменницької діяльності, розкрити особливості комеморативних практик щодо вшанування пам'яті митця. *Методологія дослідження* ґрунтується на принципах історизму та детермінізму, з використанням загальнонаукових методів аналізу, синтезу, аналогії, абстрагування й узагальнення, а також біографічного та проблемно-хронологічного підходів. *Наукова новизна* зумовлена тим, що останній період життя о. В. Хиляка, який він провів на Дрогобиччині, досі не був об'єктом наукових зацікавлень дослідників. *Висновки.* Священник о. В. Хиляк в останні місяці свого життя зайняв парафію в с. Літиня на Дрогобиччині (1892–1893). Через поганий стан здоров'я та значний обсяг душпастирських обов'язків він майже не займався письменницькою працею, опублікувавши лише одне оповідання. Священнику довелося впорядковувати занедбане діловодство парафіяльного уряду. Смерть о. В. Хиляка послужила приводом представникам русофільства зацентрувати свої культурні та політичні орієнтири, й, водночас, перетворити постать священника на один із символів власного руху.

Ключові слова: Володимир Хиляк, Дрогобицький повіт, с. Літиня, русофільство, москвофільство, літературна творчість, парафіяльний уряд.

Mykola Haliv (Drohobych)

Doctor of Pedagogical Sciences
(Dr. Hab. in Education),
Professor, Department of Ukraine's History and Law,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
Member of the National Union of Local Historians of Ukraine
E-mail: halivm@yahoo.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7068-3124>

Activities of the priest Fr. Volodymyr Hylyak in Drohobych County (1892–1893): pastorate, literary work, commemoration

Abstract. The purpose of the article is to present the results of research into the last period of the life of the famous Ukrainian writer Fr. Volodymyr Hylyak (1843–1893), to find out the details of his pastoral and writing activities, to reveal the peculiarities of commemorative practices in honoring the memory of the artist. *The research methodology* is based on the principles of historicism and determinism, using general scientific methods of analysis, synthesis, analogy, abstraction and generalization, as well as bi-

ographical and problem-chronological approaches. **The scientific novelty** is due to the fact that the last period of the life of Fr. V. Hylyak, which he spent in Drohobych County, has not yet been the object of scientific interest of researchers. **The Conclusions.** Priest Fr. In the last months of his life, V. Hylyak took up the parish in the village of Litynya in the Drohobych County (1892–1893). Due to poor health and a significant amount of pastoral duties, he was almost not engaged in writing, publishing only one short story. The priest had to organize the neglected paperwork of the parish government. The death of V. Hylyak served as a reason for representatives of the Russophilism to emphasize their cultural and political orientations, and at the same time to turn the figure of the priest into one of the symbols of their own movement.

Key words: Volodymyr Hylyak, Drohobych County, village of Litynya, Russophilism, Muscophilism, literary creativity, parish government.

Цьогоріч виповнюється 180 років від дня народження і 130 років з часу відходу у засвіти відомого українського письменника, священника Греко-католицької церкви о. Володимира Хиляка. Постать цього діяча на ниві української культури й досі залишається малодослідженою як у літературознавчому вимірі, так й історико-біографічній площині. Останні місяці свого життя він провів на Дрогобиччині, виконуючи душпастирські обов'язки в с. Літиня (зараз – село у Меденицькій територіальній громаді Львівської обл.). До нашого часу дійшли деякі архівні документи, які зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у Львові й дають змогу окреслити діяльність відомого письменника і священника на Дрогобиччині.

Певну увагу творчій спадщині о. Володимира Хиляка присвячували літературознавці. Одним із перших коротко охарактеризував твори священника видатний український учений

Іван Франко¹. Серед сучасних дослідників життя і письменницької діяльності відзначимо М. Шалату², який у 1997 р. підкреслював, що письменницька спадщина о. В. Хиляка «вимагає докладного вивчення», а також І. Красівського³, та польських учених А. Ксеніча⁴ й О. Дуць-Файфер⁵. Відзначимо детальну історико-біографічну статтю Б. Горбалья⁶, який описав «бортнянський» період життя письменника (проживання у с. Бортне Горлицького повіту Королівства Галичини і Лодомерії). Фрагменти листування о. В. Хиляка з «Русскою Радою» у 1873 р. використала німецька дослідниця А. В. Вендланд⁷. Аналіз суспільно-політичної діяльності українських письменників Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. здійснив чернівецький історик М. Гуйванюк⁸, упевнено зарахувавши о. В. Хиляка до інтелігенції москвофільського спрямування. На жаль, останній період життя письменника, який він провів на Дрогобиччині, досі не був об'єктом наукових зацікавлень дослідників.

¹ Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. Львів: Накладом Українсько-руської видавничої спілки, 1910. С. 310–311.

² Шалата М. Письменники на Франковому Підгір'ї. Літературна карта // Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних, етнографічно-побутових матеріалів та мемуарів. Дрогобич: Відродження, 1997. Т. 4. С. 512–513.

³ Красівський І. Володимир Хиляк – співець зелених Бескидів (до 160-ліття народження і 110-ліття смерті) // Лемківський календар на 2003 рік. Львів: Каменярь, 2002. С. 51–60.

⁴ Ksenicz A. Wolodymyr Chylak – zapomniany dziejopis beskidzki // Literatura Słowian Wschodnich: tendencje rozwojowe, przewartościowania / Red. Marian Ściepuro. Zielona Góra: Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. T. Kotarbińskiego w Zielonej Górze, 1999. S. 123–131.

⁵ Duć-Fajfer H. Literatura łemkowska w drugiej połowie ХІХ і на początku ХХ wieku / Polska Akademia Umiejętności. Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej. Kraków, 2001. 416 s.

⁶ Горбаль Б. Священник Владимир Хыляк (бортнянський період писменника) // Лемківський річник. 2013. С. 80–92.

⁷ Вендланд А.В. Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією та Росією, 1848–1915 / Переклала з німецької Христина Назаркевич. Львів: Літопис, 2015. С. 281.

⁸ Гуйванюк М. «На шляху поступу ми лиш каменярі...». Українська літературна інтелігенція в суспільно-політичному та культурно-освітньому житті Галичини й Буковини (кінець ХІХ – початок ХХ ст.): монографія. Чернівці: Друк Арт, 2021. С. 73.

Мета статті – представити результати дослідження останнього періоду життя письменника о. Володимира Хиляка (1892–1893), з'ясувати деталі його душпастирської, письменницької діяльності, розкрити особливості комеморативних практик щодо вшанування пам'яті митця.

Володимир Хиляк народився 15 (27) липня 1843 р. у с. Верхомля Велика Новосанчівського повіту на Лемківщині в родині священника. Після закінчення сільської школи вступив до шестикласної гімназії у Новому Санчі. Сьомий клас гімназії закінчив у Пряшеві, де склав матуру. Надалі, підтримуючи родинну традицію, посвятив себе богословським студіям. Перші три роки навчався на богословському факультеті Львівського університету, а четвертий рік – у семінарії в Перемишлі. Після закінчення студій одружився з дочкою священника Анелею Дуркот і 1866 р. був висвячений перемишльським єпископом Томою Полянським та призначений парохом у с. Долина біля Шимбарку. Через два роки перейшов у с. Ізби, але незабаром переїхав на парафію в с. Бортне недалеко від Горлиць, де пробув 20 років. Останні 14 місяців свого життя (1892–1893) душпастирював у Літині на Дрогобиччині⁹.

Священник о. В. Хиляк мав дев'ять дітей (Мирослав, Віктор, Віра, Іполит, Нестор, Софія, Володимир, Надія, Любов)¹⁰. Постійно вивчав життя селян, записував їхні народні пісні, вірування. 1864 р. виступив зі статтею «Із крайне західної Русі». Незабаром вийшла його етнографічно-фольклорна праця «Весільні звичаї у лемків» (1866). Перша повість «Польський патріот» (1872), надрукована польською мовою, вивела автора на літературну ниву. Надалі його ім'я не сходило зі сторінок галицьких часописів¹¹.

У 1873 р. вийшов твір «Повість на часі». Новим кроком у літературній творчості була повість «Шибеничний верх» у двох частинах, в якій розповідається про навалу польських конфедератів на лемківські села у другій половині XVIII ст. Повість надруковано в москвофільській газеті «Слово» у 1877–1878 рр. Це, на думку критиків, один із найкращих літературних творів письменника. Повість має певну історичну цінність, оскільки ґрунтується на деяких писемних історичних джерелах. Основна її вартість у тому, що автор зумів правдиво змалювати картини народного побуту. Просто і з любов'ю о. В. Хиляк описав рідну Лемківщину, її природну красу¹². Щоправда, Іван Франко критично поставився до цього твору. Визнавши, що авторові «не можна відмовити таланту» і деякого знання життя і мови народу, дослідник зазначив: ні композиція повісті, ні характеристика дієвих осіб, ні письменницька техніка не стояли на висоті того часу, коли написано твір¹³.

На початку 1880-х рр. о. В. Хиляк створив літературний твір про життя лемків – повість «Руська доля». Написав низку гумористичних оповідань із селянського життя – «Лихо на світі», «Сипкова поляна», «Гумор у лемків» та ін¹⁴. Відзначимо, що Іван Франко також зауважив певний недолік у цьому жанрі творчості священника. На його думку, авторові не вистачило «поетичного такту», щоб відрізнити правдивий комізм від карикатури¹⁵.

Про велику працездатність письменника свідчить той факт, що вже 1882 р. у Львові вийшли з друку три томи його творів, а 1887 р. – четвертий том. Перший том – це повість «Шибеничний верх», другий – повісті «Руська доля», «Послідні із рода», «Потяг сердець» і «Лихо на

⁹Владимірь І. Хиляк // Галичанинъ. 1893. 16(28) червня. Ч. 132. С. 1; *Ваврик В.Р.* Краткий очерк Галицько-Русской письменности. Луен, 1973. С. 50; *Галів М.* Володимир Хиляк // 150 славних українців Дрогобиччини / Упоряд. Богдан Пристай. Дрогобич: ВПЦ «Наш друг», 2012. С. 218.

¹⁰Відзначимо, що Б. Горбаль наводить значно більшу кількість дітей о. Володимира Хиляка – 12: Мирослав і Віктор були найстаршими і народилися в с. Долина, Віра (15.04.1869) – у с. Ізби, Іполит (4.05.1871), Нестор (13.5.1873), Софія (1.7.1874), Володимир (1876), Теофіль (23.5.1878), Надія (16.12.1879), Любов (1.12.1881), Орест (19.04.1884), Сергій (31.08.1888) – у с. Бортне. Проте Теофіль помер восьмимісячним, а Орест і Сергій прожили дещо більше одного року (див.: *Горбаль Б.* Священник Володимир Хиляк (бортнянській період письменника) // Лемківський річник. 2013. С. 83).

¹¹*Красовський І.* Діячі науки і культури Лемківщини. Довідник. Торонто-Львів, 2000. С. 67.

¹²Владимірь І. Хиляк // Галичанинъ. 1893. 16(28) червня. Ч. 132. С. 1–2.

¹³*Франко І.* Нарис історії українсько-руської літератури... С. 311.

¹⁴Владимірь І. Хиляк // Галичанинъ. 1893. 16(28) червня. Ч. 132. С. 1–2; *Галів М.* Володимир Хиляк // 150 славних українців Дрогобиччини / Упоряд. Богдан Пристай. Дрогобич: ВПЦ «Наш друг», 2012. С. 218–219.

¹⁵*Франко І.* Нарис історії українсько-руської літератури... С. 311.

світі»; третій – повісті «Польський патріот», «Смерть і жена від Бога призначені», «Повість на часі», «Супружество і чотири факультети», «Великий перекинчик»; четвертий – «Блаженної пам'яті дяк», «Риби», «Поштовий ріжок», «Клара Мислич», «Упрямі старики», «Кусок людського життя». Свої твори писав «язичієм» і підписував Ієронім Анонім, Я Сам, В. Нелях, Лемко Семко, Некий, Quidam. Кілька кращих творів В. Хиляка перекладено українською мовою¹⁶.

Оскільки письменник писав «язичієм» й друкувався у москвофільській газеті «Слово», підтримував стосунки з представниками москвофільських організацій, дослідники однозначно зараховували його до письменників-москвофілів. Цьому посприяв і москвофільський публіцист О. Мончаловський, який через рік після смерті о. В. Хиляка опублікував короткий біографічний нарис про письменника і етнографа¹⁷. Відзначимо, що маємо сумніви з приводу москвофільської орієнтації письменника у політичному вимірі. Мова його творів не може бути вирішальним доказом для підтвердження політичних візій автора. Він здобув освіту у часи, коли церковнослов'янська мова вважалася руською літературною, тож використання її, а також «язичія» у його творах скоріше було природним наслідком гімназійної і семінарійної едукції та поширеного серед греко-католицького духовенства русофільства. Тут доречно загадати твердження О. Сухого про те, що до 1880-х рр. на чолі українського руху в Галичині продовжували залишатися русофіли¹⁸. Історикиня А. В. Вендланд, як відомо, трактує русофільство одним із українських проектів, складовою українського консерватизму¹⁹.

У творах о. В. Хиляка не знаходимо доказів політичних орієнтацій письменника на імперську Росію або ж тверджень про етнічну єдність русинів (українців) з великоросами-московитами. Звісно, подекуди проступає характерний для тогочасних русофілів пієтет до Російської імперії. Наприклад, у повісті «Смерть і жена від Бога призначені» один із героїв називає царя Петра Великого «відроджувачем Росії»²⁰. Як й інші русофіли, письменник піднесено писав про Русь і руський народ, який сягає своїх витоків часів Київської держави, але чітко відокремлював русинів від поляків і московитів/великоросів. З метою видання своїх творів він контактував з представниками москвофільського табору, які, вважаючи письменника своїм соратником, відверто пишалися ним і його творчістю.

21 березня 1892 р. Перемишльська греко-католицька єпископська консисторія призначила о. В. Хиляка парохом у с. Літиня Дрогобицького повіту, про що повідомила Намісництво²¹. Останнє звернулося до податкового уряду в Горлицях з дорученням припинити виплату цьому священнику дотації у розмірі 420 золотих ринських 53 крейцери (далі – злр., кр.) на рік за виконання обов'язків у с. Бортне. Водночас Намісництво розпорядилося припинити виплату літинському сотрудинові о. Данилу Михайліву щорічної доплати у розмірі 70 злр. 54 кр., й натомість виплачувати встановлену конгруальну дотацію о. В. Хиляку²². Д. Михайлів завідував парафією в Літині ще майже місяць – до 19 квітня 1892 р.²³ Вочевидь тому, що новий парох через хворобу не зміг вчасно переїхати до Літині, про що писав у листі від 12 квітня 1892 р.²⁴

¹⁶Владимірь И. Хилякъ // Галичанинъ. 1893. 16(28) червня. Ч. 132. С. 1-2; *Ваврик В.Р.* Краткий очерк Галицько-Русской письменности. Луен, 1973. С. 50; *Шалата М.* Письменники на Франковому Підгір'ї. Літературна карта // Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних, етнографічно-побутових матеріалів та мемуарів. Дрогобич: Відродження. Т. 4. С. 513; *Галів М.* Володимир Хиляк // 150 славних українців Дрогобиччини / Упоряд. Богдан Пристай. Дрогобич: ВПЦ «Наш друг», 2012. С. 219.

¹⁷*Мончаловский О. А.* Критико-биографический очерк о Иерониме Анониме. Львов, 1894.

¹⁸*Сухий О.* Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у ХІХ столітті). Львів, 2003. С. 122.

¹⁹*Вендланд А. В.* Русофіли Галичини... С. 14.

²⁰*Иероним Аноним (Владимир Хиляк).* Смерть и жена от Бога призначены. Нью-Йорк: Издание Лемко-Союза Юнкерс, 1958. С. 21.

²¹Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУЛ), ф. 146, оп. 13, спр. 9089, арк. 93.

²²Там само, арк. 94–95.

²³*Прах Б.* Духовенство Перемишльської єпархії та апостольської адміністрації Лемківщини. У 2-х т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів: Вид-во УКУ, 2015. С. 12.

²⁴*Красівський І.* Володимир Хиляк – співець зелених Бескидів... С. 58.

На час душпастирства о. В. Хиляка парафія Літиня налічувала 2425 греко-католиків (крім того, в селі мешкали 7 римо-католиків, 1 протестант та 35 євреїв)²⁵. Зауважимо, що священник мав великі сумніви щодо свого переходу на парафію до Літині, хоч і подався на конкурс. В листі до редакції «Временника» 12 квітня 1892 р. він писав: «Чи на новому приході буде мені легше жити, то велике питання, так як я того прихода зовсім не знаю, а зв'язався з ним так як деякі через анонси женяться»²⁶. На новій парафії мав багато праці і в одному з листів, написаних 25 травня 1892 р., нарікав, що парафія в Літині – «у неладі», внаслідок чого він змушений вести безупинні переписки зі староством, деканатом, консисторією²⁷. Через клопоти і незадовільний стан здоров'я писав мало: з листів священника відомо про одне оповідання, написане ним у Літині, під назвою «В день сребряної свадьби», а також про розпочате оповідання про життя священників у першій половині XIX ст., яке так і не було завершене²⁸.

Намагаючись привести до ладу документацію парафії, о. В. Хиляк, зокрема, уклав 25 липня 1892 р. «Виказ сталих капіталів і річної ренти парафії Літиня»²⁹. Згідно з ним, парафіяльний уряд облікував 10 цінних паперів (заставні листи Крайового банку та книжечки ощадної каси в Перемишлі) на загальну суму понад 800 злр. При цьому, одну ощадну книжечку, започатковану 1889 р. на невеликий капітал у розмірі 2 злр. 99 кр., священник позначив як «загублену». Крім цього, у «виказі» парох вказав на документи, що засвідчували наявність богослужбових фондів о. Михайла Созанського, Еви Галів з Ракових, Петра Хім'яка. Знову ж священник зазначив про втраченість однієї з книжечок Перемишльської щадниці на суму 52 злр., які належали до богослужбової фундації Петра Хім'яка³⁰.

У часі служіння в Літині о. В. Хиляка чиновники Намісництва зажадали від нього фасію епитрахильних доходів у місцевій парафії. Священник уклав цей документ і надіслав його 27 вересня 1892 р. («Выказь доходу зь права епитрахила вь парахії Літиня за посліднихъ 6 літ (т.е. вѣд 1886–1891)»)»³¹. Цей «виказ» свідчить про кількість похоронів і одружень в літинській парафії за останні п'ять років служіння пароха о. Антонія Лужецького. Зазначимо, що загалом за 1886–1891 рр. епитрахильні доходи літинського пароха становили 155 злр. 85 кр.³² За тогочасними правилами, якщо епитрахильні доходи не перевищували 30 злр. на рік, то вони не зараховувалися до конгруї пароха й були наче додатковим доходом. Власне за зазначені роки епитрахильні доходи пароха в Літині у середньому становили 25 злр. 85 к. на рік. Безумовно, й о. В. Хиляк за відповідні треби отримував плату.

Згодом о. В. Хиляк уклав звіт про стан парафії і надіслав його до Дрогобицького староства (27 грудня 1892 р.)³³. Він повідомив, що наприкінці 1880-х рр. літинський парох о. Антоній Лужецький започаткував позичковий фонд для місцевих селян. Кільканадцять мешканців громади Літині офірували суми від 30 до 200 злр. з метою утворення зазначеного фонду, відсотки з якого призначалися б на відправлення певної кількості богослужінь, а решту – вжито на утримання церкви. З тих грошей парох Літині о. А. Лужецький сформував твердий капітал у розмірі 500 злр. і розмістив його на дві книжечки Дрогобицької каси ощадності: № 1311 з 2 листопада 1888 р. на 169 злр. 86 кр. і № 1236 з лютого 1888 р. на 330 злр. 14 кр. Вочевидь, саме відсотки з цих вкладів призначалися на богослужіння в церкві. Решту суми (приблизно 800 злр.) було надано як позики деяким літинським парафіянам. При цьому о. В. Хиляк стверджував, що повернення «того капіталу, на жаль, доволі сумнівне»³⁴.

²⁵ Шематисмъ всего клира греко-католического епархий соединенныхъ Перемыской, Самборской и Сяноцкой на годъ 1892. Перемишль, 1892. С. 173.

²⁶ Красовський І. Володимир Хиляк – співець зелених Бескидів ... С. 58.

²⁷ Там само. С. 59.

²⁸ Там само. С. 59–60.

²⁹ Аналогічний «Виказ...» уклав 1 травня 1894 р. парох Літині о. Костянтин Хиляк, мабуть, переписавши працю свого брата о. В. Хиляка (див.: ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 13, спр. 9090, арк. 104зв.).

³⁰ ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 13, Спр. 9089, арк. 142зв.

³¹ Там само, арк. 134–134зв.

³² Там само.

³³ Там само, спр. 9090, арк. 27–27зв.

³⁴ Там само, арк. 27.

Священник о. В. Хиляк також з'ясував відсутність деяких цінних паперів і касових документів. Зокрема, зникла облигація одноразового боргу держави № 55343 на 200 злр., яка належала до закладового маєтку літинської церкви. Зберігся тільки платіжний аркуш згаданої облигації, на який були взяті відсотки за 1891 р. колишнім адміністратором парафії о. Данилом Михайлівим. Зникли й книжечка Перемишльської каси ощадності № 11031 на 4 злр., котра належала до богослужбової фундації Михайла Созанського, і книжечка тієї ж каси № 11805 на 52 злр., належна до богослужбової фундації Петра Хім'яка. Парох о. В. Хиляк помітив й збиток книжечки Перемишльської каси ощадності № 20510 від 7 жовтня 1889 р. на 2 злр. 99 кр. як решти з викупу права побору дерева³⁵. Тож фінансові справи церкви, мабуть у зв'язку з хворобою попереднього пароха Літині о. А. Лужецького, погіршилися, а церковне діловодство потребувало скрупульозності і ретельності.

Звичайно, Дрогобицьке староство у березні 1893 р. повідомило Намісництво про стан справ парафії Літиня³⁶. І Намісництво, і Перемишльська греко-католицька консисторія розпочали відповідні провадження. Консисторія, до слова, повідомила Намісництву, що нічого не знала про фундацію парафіян в Літині. А щодо зниклої облигації та книжечок Перемишльської щадниці слід «зарядити доходження» (наказати провести розслідування) з начальником громади і парафіяльним комітетом³⁷. Розслідування проводилося уже після смерті о. В. Хиляка повітовим комісаром Яном Тировичем.

Парох був людиною слабкого здоров'я, часто хворів. На початку 1893 р. захворів, але в квітні взявся до праці, про що згадав у листі від 21 квітня того ж року³⁸. Незабаром його стан погіршився. У газеті «Галичанин» 8 червня 1893 р.

з'явилося повідомлення про поганий стан священника, внаслідок чого він прикований до «одра хвороби». Відтак висловлювався заклик до читачів молитися за здоров'я «світила на галицько-руському літературному горизонті»³⁹. Відзначимо, що ще 9 червня 1893 р. о. В. Хиляк зміг провести обряд хрещення народженої напередодні дівчинки Анни, доньки Іван Стецули і Марії (з роду Пилипів). Наступні обряди хрещення новонароджених дітей в Літині здійснював сотруди́ник із с. Тинів о. Петро Гумовський. Відомо, що він хрестив дітей в Літині 19 і 20 червня 1893 р.⁴⁰

Помер о. В. Хиляк після важкої і тривалої хвороби 13 (25) червня 1893 р. у с. Літиня на 50-у році життя, залишивши дружину і 7 дітей (з них 6 неповнолітніх)⁴¹. У некролозі газети «Діло», щоправда, днем відходу у вічність літинського священника вказали 26 червня. При цьому зазначалося: «Покійний був спосібним писателем. Писав під псевдонімом Єронимъ-Анонимъ»⁴². Значно емоційніше відгукнулася москвофільська газета «Галичанин»: «Прискорбная та вѣсть пронесется бистротою молнії по всѣм угламъ широкой русской земли и погрузитъ всѣ русские души въ глубокую скорбь і печаль, такъ якъ опять изгасла одна яркая звѣзда на мрачномъ небосклонѣ нашего дорогого отечества, бывшая намъ свѣточемъ отрады въ отчаяніи, внушавшая намъ геніємъ своимъ твердость и упованіе въ лучшую будущность...»⁴³. У метричній книзі парафії Літиня причиною смерті о. В. Хиляка вказувався туберкульоз⁴⁴.

Похорон священника було призначено на 28 червня 1893 р., про що оголосила львівська преса. До слова, у той час започатковано збір коштів на надмогильний пам'ятник о. В. Хиляку: вихованці Львівської духовної семінарії склали на цю мету 9 злр.⁴⁵ Похорон відбувся

³⁵ Там само, арк. 27–27зв.

³⁶ Там само, арк. 17–17зв.

³⁷ Там само, арк. 25.

³⁸ *Красовський І.* Володимир Хиляк – співець зелених Бескидів... С. 60; *Горбаль Б.* Священник Володимир Хыляк... С. 92.

³⁹ Галичанин. 1893. 8(20) червня. Ч. 128. С. 3.

⁴⁰ ЦДІАУЛ, ф. 201, оп. 4а, спр. 7858, арк. 56.

⁴¹ ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 13, спр. 9090, арк. 29; Похоронъ бл.п. Владими́ра Хиляка // Галичанин. 1893. 18(30) червня. Ч. 134. С. 2.

⁴² Посмертні оповѣстки // Діло. 1893. 15(27) червня. Ч. 132. С. 2.

⁴³ Посмертні вѣсти // Галичанин. 1893. 15(27) червня. Ч. 131. С. 4.

⁴⁴ ЦДІАУЛ, ф. 201, оп. 4а, спр. 7856, арк. 84.

⁴⁵ Владими́р І. Хиляк // Галичанин. 1893. 16(28) червня. Ч. 132. С. 2.

дуже величаво. Віддати шану покійному прибули священники не лише з Мокрянського деканату на чолі з деканом о. Антіном Чайківським, але і з Дрогобицького, Нижанківського, Устрицького, Сяноцького і навіть Біцького деканатів. Уже о 7.30 год. ранку відслужили соборну літургію. Літинська церква була переповнена прихожанами з Літині, Грушова та інших сусідніх сіл. Зі Львова прибули представники «руської журналістики», університетська молодь, а з нею родич покійного – префект Львівської духовної семінарії, доктор богослов'я о. Тит Мишковський. Під час виносу тіла з парафіяльного будинку-плебанії до церкви патріотичну промову виголосив о. Василь Скобельський із с. Пруси. Після літургії заупокійне слово промовив мокрянський декан о. Антін Чайковський зі Ступниці, підносячи заслуги покійного для Греко-католицької церкви, народу і літератури. Парох с. Сливниця біля Перемишля о. д-р Микола Малиняк, який витратив на подорож понад шість годин, відслужив заупокійну літургію. Загалом, за оцінкою дописувача до газети «Галичанин», зібралось біля тисячі людей і 30 священників. Домовину покійного з церкви на літинський цвинтар несли навпереміну священники, селяни, студенти Львівського університету, народні вчителі з навколишніх сіл. На цвинтарі промови на честь письменника виголосили о. Андрій Децко з с. Луки, біцький декан о. Емілій Юрчакевич із с. Устя Руське і о. Микола Малиняк із с. Сливниця. Після панахиди хор селян із с. Ролів виконав «Вічна пам'ять!». Зрештою слово мали москвофільський публіцист Осип Мончаловський, студент Венгринович (від імені молоді). Священник о. Андрій Децко відзначив, що громада Літині виявилася вдячною і оцінила заслуги покійного пароха, проявила ініціативу звести пам'ятник. Один із деканів запропонував скласти пожертву, тож присутні на похороні зібрали 60 злр. і передали їх о. Василеві Скобельському із с. Пруси, якому доручили й надалі приймати кошти на спорудження пам'ятника о. Володимирові Хиляку⁴⁶.

Родина покійного розмістила у газеті «Галичанин» на початку липня 1893 р. подяку, зокрема о. Василеві Гошовському з с. Ролів, о. Петру Гумовському з с. Тинів, які відвідували хворого о. В. Хиляка. Дякували і «чесній громаді Літині», яка за свій кошт збудувала хорошу кам'яну гробницю (цією справою ревно займався начальник громади Іван Галушка). Подяку підписали вдова Ангеліна Хиляк, зять покійного о. Олександр Селецький, Віра Селецька (Хиляк), Іполіт, Нестор, Софія, Володимир, Любов, Мирослав – діти о. Володимира⁴⁷. Майже одразу після смерті письменника його пам'ять вшанували у с. Воловиця (о. Леховський), де 15 (27) червня зібралась собор кліру Біцького деканату⁴⁸.

Після смерті о. В. Хиляка Перемишльська греко-католицька консисторія призначила тимчасовим завідувачем Літинської парафії священника зі с. Тинів о. Петра Гумовського, про що повідомила Намісництво 4 липня 1893 р.⁴⁹ Намісництво, звичайно, звернулося до податкового уряду в Дрогобичі з наказом припинити виплату доповнення до річної дотації о. В. Хиляку у розмірі 223 злр. 32 кр., яка була встановлена ще 8 листопада 1892 р. Водночас Намісництво доручило тимчасово припинити виплати відсотків за облігаціями і ошадними книжками, які належали до церковного маєтку в Літині⁵⁰. Дрогобицькому старості було наказано організувати «видержавлення доходу з ґрунтів ерекціональних, обрахованого на квоту 348 злр.» на 1893/1894 духовний рік⁵¹. Йшлося про необхідність забезпечити дохід з церковних ґрунтів, який становив частину конгруа пароха в Літині, а відтак передати його спадкоємцям о. В. Хиляка (бо за життя священник не встиг отримати частину цього доходу за 1893 р.) та адміністратору парафії. Водночас староста повинен був стягнути з літинської парафії мессалію у готівці розміром 32 злр. 81 кр.⁵² Податковий уряд у Дрогобичі відзвітував Намісництву, що податок із літинських церковних ґрунтів на 1893 р. обчислено у розмірі 132 злр. 92 кр., але парох о. В. Хиляк сплатив лише 47 злр. (до 20 березня 1893 р.)⁵³.

⁴⁶ Похоронь бл.п. Владимира Хиляка // Галичанинъ. 1893. 18(30) червня. Ч. 134. С. 2.

⁴⁷ Благодареніє // Галичанинъ. 1893. 23 червня (5 липня). Ч. 138. С. 4.

⁴⁸ Память Іероніма Аноніма // Галичанинъ. 1893. 8 (20) липня. Ч. 149. С. 3.

⁴⁹ ЦДАУЛ, ф. 146, оп. 13, спр. 9090, арк. 29.

⁵⁰ Там само, арк. 33–33зв, 35.

⁵¹ Там само, арк. 33зв.

⁵² Там само, арк. 34.

⁵³ Там само, арк. 47.

Водночас він не встиг отримати конгруї у розмірі 52 злр. 72 кр. (від 1 квітня до 25 червня 1893 р.)⁵⁴.

Через два місяці після смерті пароха до Літині навідався уже згадуваний повітовий комісар Ян Тирович, маючи на меті провести розслідування стану справ з фінансами у місцевій парафії. 22 серпня 1893 р. він уклав «випис належності» та «викази» прибутків і збитків парафії Літині⁵⁵, а також звіт, який Дрогобицьке староство згодом надіслало до Намісництва. Комісар не зміг остаточно встановити, з чиєї вини були втрачені облигація одноразового боргу держави № 55343 на 200 злр. і книжечки Перемишльської каси ощадності № 11031 на 4 злр. і № 11805 на 52 злр. Можливо, вони зникли ще за парохування о. А. Лужецького, бо його наступник о. Д. Михайлів виявив їх відсутність. Щодо втрати заставного листа Крайового банку № 5659 на 100 злр., опитані Я. Тировичем заступник вїйта та члени парафіяльного комітету не могли надати жодного пояснення. Оскільки цінні папери перебували на зберіганні в пароха о. В. Хиляка, то повітовий комісар припустив, що заставний лист «був запропашений» з вини священника⁵⁶. Невідомо, чи й справді о. В. Хиляк загубив облигацію Крайового банку, але у своїх повідомленнях про стан цінних паперів літинської парафії він її не згадав.

26 червня 1894 р. відбулося посвячення пам'ятника на могилі о. В. Хиляка, яке здійснили декілька довколишніх священників. Пам'ятник споруджено за громадські пожертви, виготовлений він із каменя у вигляді хреста, біля п'єдесталу якого знаходиться книга, перо і каламар. На передньому боці пам'ятника вміщено мармурову таблицю з написом: «Священнику Владимиру Хиляку (Ієрониму-Анониму) родившому ся 15 (27) юля 1843, упокоившему ся 13 (25) юня 1893, на 28 году душпастирства и служенія руському народу пламеннымъ словомъ, самоотверженнымъ дѣломъ и даровитымъ перомъ – благодарная галицкая Русь». На зво-

ротному боці пам'ятника викарбувані слова старозавітного пророка Єремії: «Горькимъ моимъ словомъ посміюся». Нижче наведено слова О. Пушкіна: «Я памятникъ собѣ воздвигъ нерукотворный, къ нему не заростетъ народная тропа». На цей пам'ятник зібрано понад 400 злр., з чого залишилося ще 50 злр. За цю суму та наступні пожертви вирішено розмістити в другій міській церкві Львова пам'ятну таблицю, присвячену покійному письменнику⁵⁷.

Під час посвяти пам'ятника на могилі о. В. Хиляка піднесену промову виголосив о. Василь Скобельський, відзначивши заслуги покійного для Русі, його письменницький талант, любов до народу і «народну мову» його творів. Водночас промовець звернувся до мешканців Літині (подаємо в перекладі на сучасну українську мову): «...звертаюся до вас, улюблені брати, тутешні селяни. Вашому скромному і тихому селу випала велика честь, що воно дало останній земний прихисток людині, славній на всю Русь. Від імені Русі передаю Вам опіку над цим пам'ятником. [...] Дбайте про цю могилу з любов'ю, шануйте її, пам'ятаючи, що в ній спочиває не тільки ваш священник, пастир душ ваших, але й людина, що так багато прислужилася для всього народу. Любов і пошану до цього місця передайте і вашим спадкоємцям...»⁵⁸.

Родина Хиляків ще деякий час мешкала в Літині: вдова пароха орендувала церковні ґрунти, старший брат покійного письменника о. Костянтин Хиляк декілька років був парохом села (1894–1898), а син о. Іполит Хиляк адміністрував літинську парафію у 1898–1899 рр.⁵⁹ Донька о. В. Хиляка – Любов Хиляк була одружена з о. Теофаном Величком, який у 1903–1905 рр. виконував функції сотрудника в Літині. Саме в цьому селі у них народився син Григорій (24 вересня 1903 р.) – один із онуків письменника о. В. Хиляка⁶⁰. Сини священника Мирослав, о. Іполит і Володимир також не уникнули підозр у москвофільстві, що послужило підставою їх

⁵⁴ Там само, арк. 48.

⁵⁵ Там само, арк. 48–50.

⁵⁶ Там само, арк. 51–52.

⁵⁷ Посвяченє пам'ятника на могилѣ Єронима Анонима // Діло. 1894. 17(29) червня. Ч. 135. С. 3.

⁵⁸ Памяті Ієроніма Аноніма // Галичанинѣ. 1894. 23 червня (5 липня). Ч. 140.

⁵⁹ Галів М. Церковно-релігійне життя села Літиня на Дрогобиччині (XVI – початок XXI ст.) (до 200-ліття побудови храму Св. Великомучениці Параскеви). Дрогобич: Посвіт, 2023. С. 91–93, 116–118.

⁶⁰ Там само. С. 96–98.

переслідування з боку австрійських властей у часі Першої світової війни⁶¹.

Могила о. В. Хиляка було відреставровано у 1973 р. (до надгробку додано композицію з каміння, на якій розміщено оновлену гранітну таблицю з пам'ятним написом зразка 1894 р.). Припускаємо, що дозвіл на проведення робіт радянська влада надала з огляду на москвофільський імідж письменника. Значні урочистості проводили в Літині улітку 1993 р. з нагоди 150-річчя від дня народження і 100-ліття з дня смерті письменника. Мешканці Літині на чолі з парохом о. Петром Костем та душпастирями навколишніх сіл організували велику процесію від церкви до цвинтаря, де провели панахиду. Відзначимо, що заходи відбувалися під синьо-жовтими знаменами, а промовці підкреслювали заслуги о. В. Хиляка перед українським народом. У місцевій школі з ініціативи учительки української мови і літератури Катерини Мартинюк учні вивчали біографію і деякі, перекладені на українську мову, твори письменника. Усе це слід трактувати як закономірну на зорі відродження незалежності України спробу «увести» письменника-русофіла до національної культури й «відсікти» тривалі намагання апологетів русинства використати постать о. В. Хиляка в ідеологічних цілях. У 2023 р. могилу письменника знову було відреставровано: прибрано встановлений 50 років перед тим кам'яний насип, а пам'ятну таблицю замінено. На ній первісний напис викарбувано у перекладі на українську мову з певною зміною: «Вдячна Галицька Русь-Україна» замість «Вдячна Галицька Русь». Зміни внесені з ініціативи громадської організації «Молода Лемківщина» та дослідника Ігоря Мандзюка.

Отже, священник о. Володимир Хиляк, народившись і тривалий час мешкаючи на Лемків-

щині, лише наприкінці життя потрапив на Дрогобиччину, де обійняв парафію в с. Літиня (1892–1893). Поганий стан здоров'я та значний обсяг душпастирських обов'язків не сприяли продовженню літературної діяльності. Тільки одне оповідання письменник зумів дописати й надіслати для публікації, інше розпочав, але не закінчив. Священику довелося впорядковувати занепале діловодство парафіяльного уряду, провадити тривалу переписку з Дрогобицьким староством та Намісництвом у Львові з приводу фінансово-майного становища парафії, і при цьому регулярно і сумлінно виконувати духовні практики: здійснювати богослужіння, хрестити, вінчати і хоронити своїх нових парафіян. Спричинена туберкульозом смерть о. В. Хиляка послужила приводом представникам русофільського руху вкотре зацентувати свої культурні та політичні орієнтири, й водночас перетворити постать священника на символ власного поступу. Комеморативні практики щодо вшанування пам'яті письменника приурочувалися до чергових річниць народження і смерті, однак у часі незалежності з'явилися певні, але вкрай несміливі і однозначно недостатні спроби деконструювати «москвофільський міф» Хиляка, відсепарувати його постать від політико-ідеологічних устремлень ідеологів русинства чи «русского міра». Тож образ «співця Лемківщини» й досі залишається доволі неоднозначним і розщепленим. Невизначна, домодерна етнічна ідентичність В. Хиляка, його належність до русофільської культурної традиції, спілкування та видавничі співпраця з представниками москвофільських організацій й досі є підставою для упередженого ставлення до постаті і творчої спадщини письменника з боку українського національного середовища, а також для активної експлуатації його імені російськими вченими з ідеологічною метою.

References

1. Vendland, A. V. (2015). *Rusofily Halychyny. Ukrainski konservatory mizh Avstriieiu ta Rosiieiu, 1848–1915*. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
2. Haliv, M. (2012). Volodymyr Khyliak. *150 slavnykh ukrainsiv Drohobychchyny / Uporiad. Bohdan Prystai*, (s. 218–219). Drohobych [in Ukrainian].
3. Haliv, M. (2023). *Tserkovno-relihiine zhyttia sela Litynia na Drohobychchyni (XVI – pochatok XKHl st.) (do 200-littia pobudovy khramu Sv. Velykomuchenytsi Paraskevyy)*. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].

⁶¹Мирович Р. Алфавитный указатель жертв австро-венгерского террора во время Первой мировой войны 1914–1918 гг. на областях Галицкой и Буковинской Руси с биографическими и библиографическими данными. Третья значно поповнена редакція. Посвящается 50-летней годовщине Талергофской трагедии Прикарпатской Руси. Львов, 1971. URL: https://web.archive.org/web/20101125011258/http://talergof.org.ua/alfavitnyi_ukazatel4-h.html

4. Horbal, B. (2013). Sviashchennyk Vladymir Khyliak (bortnianskii period pysmennyka). *Lemkivskyi richnyk*, 80–92 [in Ukrainian].
5. Huivaniuk, M. (2021). «*Na shliakhu postupu my lysh kameniari...*». *Ukrainska literaturna intelihentsiia v suspilno-politychnomu ta kulturno-osvitnomu zhytti Halychyny y Bukovyny (kinets XIX – pochatok XX st.)*. Chernivtsi: Druk Art [in Ukrainian].
6. Krasivskiy, I. (2002). Volodymyr Khyliak – spivets zelenykh Beskydiv (do 160-littia narodzhennia i 110-littia smerti). *Lemkivskyi kalendar na 2003 rik*. Lviv: Kameniar, 51–60 [in Ukrainian].
7. Krasovskiy, I. (2000). *Diiachi nauky i kultury Lemkivshchyny. Dovidnyk*. Toronto-Lviv [in Ukrainian].
8. Prakh, B. (2015). *Dukhovenstvo Peremyskoi yeparkhii ta apostolskoi administratsii Lemkivshchyny. U 2-kh t. T. 1: Biohrafichni narysy (1939–1989)*. Lviv: Vyd-vo UKU [in Ukrainian].
9. Sukhyi, O. (2003). *Vid rusofilstva do moskvofilstva (rosiiskyi chynnyk u hromadskii dumtsi ta suspilno-politychnomu zhytti halytskykh ukraintsiv u XIX stolitti)*. Lviv [in Ukrainian].
10. Franko, I. (1910). *Narys istorii ukrainsko-ruskoi literatury do 1890 r.* Lviv: Nakladom Ukrainko-ruskoi vydavnychoi spilky [in Ukrainian].
11. Shalata, M. (1997). Pysmennyky na Frankovomu Pidhir'i. Literaturna karta. *Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka. Zbirnyk heohrafichnykh, istorychnykh, etnohrafichno-pobutovykh materialiv ta memuariv*, (t. 4, s. 499–552). Drohobych [in Ukrainian].
12. Duć-Fajfer, H. (2001). *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*. Kraków [in Polish].
13. Ksenicz, A. (1999). Wolodymyr Chylak – zapomniany dziejopis beskidzki. *Literatura Słowian Wschodnich: tendencje rozwojowe, przewartościowania* / Red. Marian Ściepuro. Zielona Góra: Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. T. Kotarbińskiego w Zielonej Górze, 123–131 [in Polish].